

МИКОЛЕНКОІван Олександрович
mikolenkoalena@gmail.comбакалавр, Одеський
національний університет
імені І.І. Мечникова

УДК 336.221

ТРУХАЧОВАСофія Леонідівна
sonya79624@gmail.comінженер кафедри, Одеський
національний політехнічний
університет**ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ПОДАТКОВОЇ
СИСТЕМИ ТА ПОДАТКОВОГО
ПЛАНУВАННЯ****THEORETICAL ASPECTS OF TAX SYSTEM
AND TAX PLANNING***MYKOLENKO Ivan Oleksandrovych – bachelor, Odesa National University after I.I. Mechnykov**TRUKHACHOVA Sofiya Leonidivna – engineer of the department, Odesa National University after I.I. Mechnykov*

У статті досліджено теоретичні аспекти податкової системи та сучасні погляди вчених на поняття «податкова система». Розглянуто сутність податків і зборів, досліджено характеристика оподаткування. Представлені сучасні погляди вчених на визначення терміну «податкова система» у науковій літературі. Визначені основні принципи оподаткування. Доведено, що управління податковою системою, можна розглядати як діяльність держави по управлінню кожним елементом поняття податкової системи. Розглянуто нормативно-правове регулювання податкової системи в Україні. Досліджені теоретичні та практичні аспекти податкового планування, яке ґрунтується на трьох підходах до мінімізації податкових зобов'язань.

* * *

В статье исследованы теоретические аспекты налоговой системы и современные взгляды ученых на понятие «налоговая система». Рассмотрена сущность налогов и сборов, исследована характеристика налогообложения. Представлены современные взгляды ученых на определение термина «налоговая система» в научной литературе. Определены основные принципы налогообложения. Доказано, что управление налоговой системой можно рассматривать как деятельность государства по управлению каждым элементом понятия налоговой системы. Рассмотрены нормативно-правовое регулирование налоговой системы в Украине. Исследованы теоретические и практические аспекты налогового планирования, которое основывается на трех подходах к минимизации налоговых обязательств.

* * *

The article investigates the theoretical aspects of the tax system and modern views of scientists on the concept of "tax system". The essence of taxes and fees is considered, the tax characteristics are investigated. Modern views of scientists on the definition of the term "tax system" in the scientific literature are presented. The basic principles of taxation are defined. It is proved that the management of the tax system can be considered as the activity of the state for the management of each element of the notion of the tax system. The normative and legal regulation of the tax system in Ukraine is considered. The theoretical and practical aspects of tax planning, which is based on three approaches to minimizing tax liabilities, are researched. The tax system and taxation are reduced to the fact that, on the one hand, taxation is the direct withdrawal by a tax administration of a certain part of the gross national product in favor of the state for the formation of centralized and regional financial resources, and, on the other hand, taxation as a complex economic-philosophical category includes in itself the whole complex of measures, carried out by the tax administration for the specified withdrawal of a part of the gross national product for the purpose of its next distribution in favor of the whole society: public relations, mentalities and social situation in society. Tax planning is part of the entire financial planning of the entity, which aims at optimizing tax payments in order to reduce tax payments and increase cash flows, carried out in accordance with the current legislation.

Ключові слова: податкова система, система оподаткування, податки, збір, податкова політика, податкове планування

Ключевые слова: налоговая система, система налогообложения, налоги, сбор, налоговая политика, налоговое планирование

Keywords: tax system, taxation system, taxes, tax collection, tax policy, tax planning

ВСТУП

Питаннями розвитку теоретичних аспектів системи оподаткування присвячена значна кількість наукових праць як вітчизняних, так і зарубіжних вчених, таких як: А. Сміт, А. Вагнер, Д. Чернік, М. Кучерявенко, В. Андрущенко, Н. Вахновська, Н. Шлафман, В. Коротун, А. Соколовська, Т. Кошук, О. Ференс, Д. Серебрян-

ський, І. Брижань, О. Олійник, М. Романюк, Є. Масленніков, В. Мельник, В. Федосов, Н. Южаніна та ін.

У період економічних та політичних перетворень, особливої уваги потребує податкова система, тому що вона забезпечує формування необхідних фінансових ресурсів, необхідних для функціонування всієї національної системи України. Основним аспектом є виявлення особливостей системи оподаткування, що

сприяє стабільному розвитку усіх галузей національної економіки.

МЕТОЮ СТАТТІ є дослідження теоретичних аспектів податкової системи та податкового планування у трансформаційних умовах розвитку національної економіки.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Методологічною та інформаційною основою роботи є наукові праці, матеріали періодичних видань, ресурси мережі Інтернет.

Для вирішення поставлених завдань було застосовано такі загальнонаукові та спеціальні методи: морфологічного аналізу – при уточненні понятійно-категоріального апарату дослідження; системного та структурно-логічного аналізу; формалізації; методу аналогії, порівняння та інтегрування.

РЕЗУЛЬТАТИ

Дослідження податкової системи як такої традиційно починається з визначення змісту дефініції «податкової системи». Так, поняття «податкова система» слід віднести до дискусійного питання й актуального предмету дослідження у сфері податків як для юристів, так і для спеціалістів у сфері економіки та управління, а також для соціологів і політологів. З одного боку, термін «податкова система» є дуже поширеним і постійно використовується в нормативних актах, судових рішеннях, наукових дослідженнях.

Відсутність єдиного наукового обґрунтованого розуміння, що представляє собою податкова система, можна пояснити тим, що законодавець відмовився від закріплення у Податковому кодексі єдиного поняття. Без пояснення єдиної точки зору на поняття «податкова система» немає сенсу надавати законності, закріплюючи це поняття у законодавчому акті.

Управління податковою системою, можна розглядати як діяльність держави по управлінню кожним елементом поняття податкової системи. Перший елемент – сукупність податків. Це законодавче встановлення переліку податків і порядку оподаткування за кожним видом податків і зборів. Другий елемент – компетенції органів влади і управління у податковій сфері. Це законодавче встановлення компетенції, принципів, форм і методів організації і діяльності уповно-

важених органів влади у податковій сфері. Третій елемент – сукупність податкових органів. Це визначення функцій і завдань податкових органів, що забезпечують податковий контроль і притягнення до відповідальності осіб, що порушують податкове законодавство.

Існує три аспекти, на яких базується управління податковою системою: нормативно-правові акти (рис. 1), організаційні основи діяльності суб'єктів податкових правовідносин та податковий контроль.

Податки – це обов'язкові платежі, які сплачуються фізичними та юридичними особами. у визначених розмірах і строках у бюджеті всіх рівнів.

Податки – це обов'язковий, безумовний платіж до відповідного бюджету, що сплачується відповідно до Податкового кодексу України.

Збір (внесок, плата) – обов'язків платіж до відповідного бюджету, що сплачується з платників збору, з умовою отримання ними спеціальної вигоди.

Дослідження визначення «податкова система» особливо важливе у рамках правового регулювання, тому що через поняття можна визначити системний пристрій, питання, що підлягає регулюванню та межі регулювання. Це поняття може бути підставою для формування системи загальної частини податкового права і законодавчого положення про окремі податки. У сучасній правовій демократичній державі без належної правової регламентації платіж не може регламентуватися як податок.

Автором першої наукової моделі податкової системи є А. Сміт. Визначені ним чотири правила «у відношенні податків загалом» у поєднанні із пропозиціями для системи податків можна з повним правом розглядати, як першу наукову модель податкової системи. Відтоді практика оподаткування і наукова думка у сфері податків відійшли далеко вперед. Однак досягнути визначеності і прийти до єдиного поняття податкової системи вчені не змогли. У сучасній українській науці, у сфері податків, дослідники економічного й юридичного напрямку у своїх розробках досліджують поняття «податкова система».

Погляди вчених на визначення терміну «податкова система» у науковій літературі представлено у табл. 1.

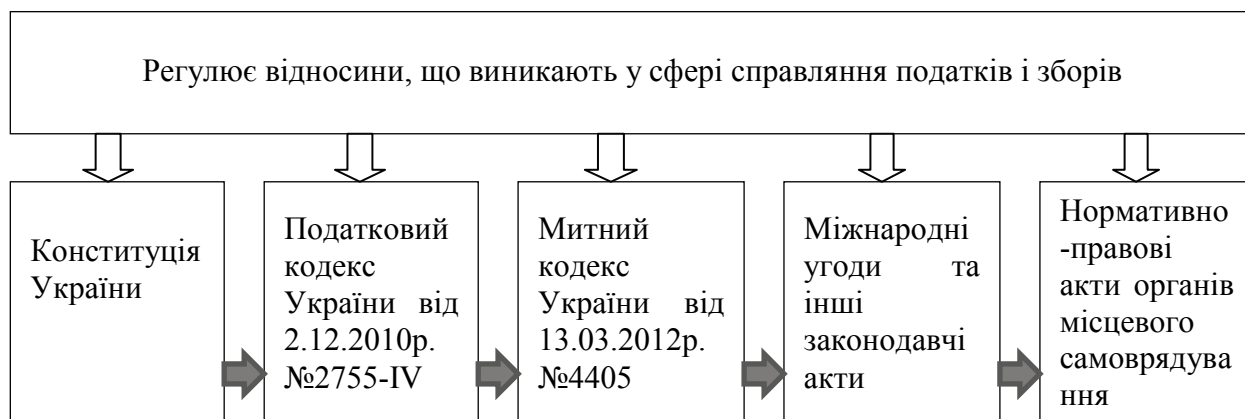

Рис. 1. Нормативне регулювання оподаткування в Україні

Погляди вчених на визначення терміну «податкова система» в науковій літературі

Автор	Зміст
С. Юрій	Сукупність податків і зборів, механізмів і способів їх розрахунку та сплати, а також суб'єктів податкової роботи, які забезпечують адміністрування і надходження податків і зборів до бюджету та інших державних цільових фондів.
О. Василик	Об'єктивне явище економічного життя держави. Ця об'єктивність зумовлена необхідністю розподілу й перерозподілу валового внутрішнього продукту між окремими верствами населення, територіями та окремими господарськими структурами. За своєю економічною сутністю – це процес створення фондів фінансових ресурсів різними рівнями державної влади шляхом відчуження частини доходів юридичних і фізичних осіб платників податків для задоволення суспільних потреб.
М. Кучерявенко	Сукупність податків, зборів і платежів, законодавчо закріплених у даній державі; принципів, форм і методів їх встановлення, зміни, скасування; дій, які забезпечують їх сплату, контроль і відповідальність за порушення податкового законодавства.
В. Андрущенко	Реально сформовану на певний момент сукупність податків і форм оподаткування конкретної держави, за допомогою яких остання збирає необхідні для свого функціонування кошти в залежності від сумарної платоспроможності платників, що знаходяться під її юрисдикцією.
Є. Масленніков	Податкова система – це сукупність загальнодержавних та місцевих податків і зборів, а також механізми їх нарахування та сплати.

Таким чином, як наукове поняття податкова система являє собою соціальну категорію, розглянуту як відкрита система, яка об'єднує положення політичного, економічного і правового характеру встановлюються з метою забезпечення реалізації податку як засобу фінансового забезпечення діяльності публічно-територіальних утворень.

Треба відмітити деякі аспекти податкової системи:

- сукупність податків, встановлених законодавством;
- сукупність принципів, форм і методів їх встановлення і введення в чинність;
- система податкових органів, форм і методів податкового контролю;
- права і відповідальність учасників податкових відносин, порядок і умови податкового виробництва.

Відштовхуючись від класичного розуміння будь-якої системи, як сукупності елементів, знаходяться у взаємодії один з одним і утворюють певну цілісність та єдність, елементи податкової системи взаємопов'язані між собою, підпорядковані одним цілям і функціонують на основі єдиних принципів.

Принципи оподаткування:

- законність – всі податки і збори повинні бути відображені у законодавчих актах;
- обов'язковість та справедливість – характеризує податки і збори як безпечальніну економічну категорію, їх повинні сплачувати всі особи, незалежно від віку, статусу, національності, віросповідання та соціально-економічного стану;
- повнота та своєчасність сплати – сплачувати податки необхідно у повному обсязі у відповідності до нарахованої суми та своєчасно, від чого залежить своєчасність фінансування державних та місцевих видатків;
- ефективність – скорочення витрат, пов'язаних зі стягуванням податків і зборів та раціоналізації системи оподаткування.

Податкова система включає у себе, окрім системи податків, також органи, які здійснюють функціонування цієї системи, тому гнучкість податкової системи ґрунтується на вмілому використанні методів і принципів управління.

Загальнодержавні податки і збори:

- податок на прибуток підприємств;

- податок на доходи фізичних осіб;

- податок на додану вартість

- екологічний податок;

- рентна плата;

- мито.

Місцеві податки і збори:

- податок на майно;

- єдиний податок;

- збір за місця для паркування транспортних засобів;

- туристичний збір.

Податкова система являє собою більш широке поняття ніж оподаткування і система податків, оскільки останні є лише її складовими частинами.

Крім того, оподаткування слід розглядати в широкому і вузькому значенні. У широкому значенні – це економічне поняття, що включає все різноманіття податкових відносин від теоретичного обґрунтування концепції розвитку податків до законодавчого затвердження податкового механізму і його реалізації на практиці. У вузькому значенні, оподаткування являє собою практичний механізм управління різними видами податків, платежів і зборів, а також взаємовідносинами, правами і обов'язками суб'єктів оподаткування. Конкретні елементи податку, а також умови, норми і правила взаємовідносин податкового платника і податкових органів, закріплених у рамках закону для кожного виду податку, складають технологію оподаткування.

Як організаційно-фінансове поняття, оподаткування і його система повинні будуватись на певних економічних принципах, які повинні відображати як загально-змістовні сторони розглянутої категорії, так і найбільш важливі організаційні аспекти функціонування системи оподаткування в умовах сучасної української діяльності.

Крім того, до елементів податкової системи відносять принципи її організації і функціонування, форм і методів податкового контролю і відповідальності за порушення, норми податкового права.

Податкове планування є складовою частиною загальної системи планування у суб'єкта господарювання і дозволяє прогнозувати податкові відрахування у короткостроковому і довгостроковому періодах, оперативно і ефективно управляти наявними активами та

грошовими потоками, суттєво зменшити ризик фінансових криз і уникнути податкових наслідків за несвоєчасне виконання податкових зобов'язань.

Основною метою податкового планування є сплата платником податків мінімально можливої суми податкового зобов'язання у максимально можливий термін за умови абсолютного дотримання норм Податкового кодексу України.

У суб'єкта господарювання податкове планування ґрунтується на трьох підходах до мінімізації податкових зобов'язань:

- використання пільг при сплаті податків та зборів;
- розробка або удосконалення облікової політики;
- система контролінгу над строками сплати податкових зобов'язань.

Податкове планування, спрямоване на зменшення податкового навантаження на суб'єкта господарювання та можна розділити за параметром тимчасового критерію на:

- стратегічне планування;
- поточне планування.

Під час стратегічного податкового планування використовують такі прийоми і методи, які зменшують податкові зобов'язання суб'єктів оподаткування протягом тривалого часу або протягом всієї його діяльності. За такого планування суб'єкт оподаткування робить вибір найбільш вигідного, з точки зору оподаткування, місця його розташування, вибір організаційно-правової форми суб'єкта господарювання. За умови перспективного податкового планування встановлюються основні елементи податкової облікової політики суб'єкта господарювання, на основі яких формуються принципи ведення податкового обліку на ряд років, що у підсумку впливає на розмір податкових платежів, а значить і на його фінансовий стан у цілому.

За поточного податкового планування використовують методи, що дозволяють платнику податків зменшувати податкові зобов'язання протягом обмеженого періоду часу або у конкретній ситуації. Формування оптимальної облікової політики є одним з основних елементів поточного податкового планування і безпосередньо впливає на фінансове становище суб'єкта господарювання. Безпосередньо при поточному податковому плануванні робиться спеціальна активність, спрямована на регулювання рівня податкового навантаження. Для цього всі податки та збори, які підлягають сплаті групують за будь-якими ознаками. Потім всередині групи податків аналізується склад податкових баз за кожним податком або збором, в тому числі податкові пільги і ефективність їх застосування. На основі проведеного дослідження вибирається оптимальний варіант ведення фінансового обліку. Потім на основі розрахунку податкових баз складаються конкретні плани податкових платежів, тобто податковий календар. Під час складання податкового календаря вказуються конкретні дати сплати суми податків та зборів. Також при поточному плануванні контролюється своєчасність сплати податків та зборів до бюджетів усіх рівнів і позабюджетні фонди, оскільки

порушення термінів перерахувань тягне за собою штрафні санкції. І, нарешті, за даними розробленого плану після закінчення періоду, на який він складався, проводиться оцінка його ефективності.

За результатами проведеного дослідження приймаються рішення про необхідність коригування діючої системи податкового планування. Поточне податкове планування полягає у розробці або вдосконаленні облікової політики для цілей фінансового обліку, а також у плануванні суб'єктом господарювання окремих податків та зборів. Розробка облікової політики у суб'єкта господарювання ставить перед управліннями ряд складних проблем не тільки в області формування аналітичних показників, але й з обліку податкових наслідків прийнятих управлінських рішень, що впливають на фінансові показники діяльності суб'єкта господарювання.

ВИСНОВКИ

Таким чином, податкова система та оподаткування зводиться до того, що з одного боку, оподаткування являє собою пряме вилучення органами податкової адміністрації певної частини валового національного продукту на користь держави для формування централізованих і регіональних фінансових ресурсів, а з іншого боку, оподаткування як комплексна економічно-філософська категорія включає в себе весь комплекс заходів, що проводяться органами податкової адміністрації для вказаного вилучення частини валового національного продукту в цілях його наступного перерозподілу в користь всього суспільства: суспільних відносин, умонастроїв і соціальної ситуації в суспільстві.

Податкове планування є частиною всього фінансового планування суб'єкта господарювання, яке спрямоване на оптимізацію податкових виплат з метою зниження податкових платежів та збільшення грошових потоків, що проводиться в рамках чинного законодавства.

Список використаних джерел

1. Податковий кодекс України: Закон України від 02.12.2010 р. № 2755-VI. Дата оновлення: 01.03.2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>

2. Масленніков Є.І., Нетребська К.Ю. Трансформаційні процеси в системі податкового адміністрування. *Економіка. Фінанси. Право*, 2016. С. 10-14.

3. Масленніков Є.І., Яценюк Ю.Ю. Основні засади реформування податкової системи України в сучасних умовах. *Науковий вісник ОДЕУ. ВАМН. Науки: економіка, політологія, історія*, 2011.

References

1. Tax code of Ukraine : Law of Ukraine dated 02.12.2010 No. 2755-VI. Date updated: 01/03/2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17> (reference date 13.05.2019). (in Ukrainian)

2. Maslennikov Ye.I., Netrebska K.Yu. Transformation processes in the system of tax administration. *Economics. Finances. Law*. 2016. pp. 10-14. (in Ukrainian)

3. Maslennikov Y., Yatseniuk Y.Y. Basic principles of the reform of tax system of Ukraine in modern conditions. *Scientific bulletin OSEU. VAMN. Science: Economics, political science, history*, 2011. (in Ukrainian)